

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Останнім часом спостерігається підвищення уваги суспільства на навчання та виховання молодших школярів із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Система спеціальної освіти в повній мірі задовольняє рівність прав на освіту тих осіб, можливості яких одержати її обмежені їх фізичними і психічними недоліками, станом здоров'я, конкретними соціальними умовами [1,2].

Ключові слова: затримка психічного розвитку (ЗПР), діти молодшого шкільного віку, інтелектуальна діяльність, психічні процеси, пам'ять, увага, мислення, мовлення.

The article says that recently there has been an increase in public attention to the education and upbringing of primary school children with mental retardation. The system of special education fully satisfies the equality of rights to education of those persons whose opportunities to receive it are limited by their physical and mental disabilities, health status, specific social conditions.

Key words: mental retardation (MDR), children of primary school age, intellectual activity, mental processes, memory, attention, thinking, speech.

Не сформованість пізнавальних і інтелектуальних процесів є головною причиною труднощів у навчанні, що виникають у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Численні дослідження вітчизняних вчених, зокрема Л.М.Вавіної, Т.В.Стадненко, Г.А.Грошина показали комплексний та неоднорідний характер відхилень у пізнавальній діяльності даної категорії дітей з особливими потребами.

Як відомо, у спеціальних дослідженнях відмічається тенденція до зростання кількості дітей, що мають ті чи інші порушення розвитку, відхилення в стані фізичного та психічного здоров'я, причинами яких є різні біологічні, екологічні, соціально-психологічні та інші фактори, а також їх поєднання. Значну частину серед цих дітей займають діти із затримками психічного розвитку, яких на фоні загального погіршення дитячого здоров'я стає дедалі більше.

Це, як відомо, визначає необхідність посилення психолого-педагогічного та корекційного впливу на покращення і збереження їх психічного і фізичного здоров'я [5].

За визначенням багатьох сучасних дослідників, затримка психічного розвитку (ЗПР) розпізнається тільки в процесі навчання, а саме у відсутності шкільної зрілості. Перехід на навчання з шестирічного віку ще більше загострив цю проблему. Без кваліфікованої допомоги дефектологів, педагогів, психологів діти із затримкою психічного розвитку не досягають шкільної зрілості не тільки до шести років, але й до семи, восьми років.

За даними досліджень М.О. Власової, В.І. Жуковського, Ю. Дауленскене та інших науковців, більше 50 % відсотків невстигаючих учнів початкових класів складають діти, труднощі у навчанні яких зумовлені порушенням темпу їх психічного розвитку.

Аналіз труднощів навчання молодших школярів із затримкою психічного розвитку показує, що вони пов'язані з недостатньо розробленими теоретико-методичними засадами для науково обґрунтованої системи диференційної діагностики та індивідуально спрямованої корекції цих затримок в дошкільний період.

За визначенням сучасних науковців, молодші школярі із затриманим розвитком відрізняються від свої однолітків за можливостями абстрагування і виділяти істотне в

матеріалі. Дітям визначеної категорії властива поверховість мислення, його спрямованість на випадкові ознаки, що особливо виявляється на словесно-логічному рівні [2].

Саме тому, необхідно проводити діагностування мовленнєвих порушень у дітей для їх своєчасного виявлення та попередження. Відсутність актуальних напрямків та форм корекційно-розвивальної роботи з дітьми даної вікової групи, недосконалість програмно-методичного забезпечення заважає змістовній, цілеспрямованій, продуктивній роботі педагогів. Цей факт свідчить про необхідність проведення комплексного дослідження з названої проблеми, спрямованого на розробку адекватних методів діагностики та корекції виявлених порушень мовленнєвого розвитку цієї категорії дітей.

Діти із ЗПР мають ряд специфічних особливостей, а саме, в них не виявляється готовності до шкільного навчання. У дітей, зазвичай немає потрібних для засвоєння програмного матеріалу вмінь, навичок та знань. У зв'язку з цим діти нездатні (без спеціальної допомоги) навчатися рахувати, читати і писати. В них виникають труднощі в довільній організації діяльності.

Ці труднощі, як відомо, ускладнюються ослабленням стану їх нервової системи. Школярі швидко втомлюються, працездатність їх падає, а іноді вони просто перестають виконувати почату діяльність [2].

У всіх дітей затримкою психічного розвитку спостерігаються й недоліки усіх видів пам'яті.

Недостатня продуктивність мимовільної пам'яті з затримкою розвитку пояснюється деякими причинами. Одна з них – зниження пізнавальної активності. Це чітко проявляється на стадії відтворення, коли дитину просять згадати той чи інший матеріал, хоча задачі запам'ятати цей матеріал не було. Активізацію можна досягнути різними шляхами, наприклад: за допомогою посилення мотивації діяльності, а саме зосередження уваги школярів на завданні тощо [5].

Недоліки довільної пам'яті у дітей з затримкою розвитку проявляються не тільки в зниженні об'єму пам'яті, але й в її недостатній точності. Так, дослівне відтворення нескладного тексту для школярів з нормальним розвитком не викликає достатньої складності. Для дітей з затримкою розвитку дослівне відтворення того ж тексту виявляється достатньо важкою задачею. Багато з них допускає велику кількість помилок у вигляді перестановки слів тексту та заміни синонімами [3].

Одна з психологічних особливостей дітей з затримкою психічного розвитку є в тому, що у них спостерігається відставання у розвитку усіх форм мислення.

Таке відставання спостерігається у найбільшому ступені під час рішення задач, які пропонують використання словесно-логічного мислення. Таке значне відставання у розвитку мислительних процесів впевнено говорить про необхідність проводити спеціальну педагогічну роботу з метою формування у дітей інтелектуальних операцій, розвиток навичок розумової діяльності та стимуляції інтелектуальної активності [3].

Наступною важливою умовою успішного рішення інтелектуальних задач є оволодіння основними мислительними операціями – аналізом, синтезом, узагальненням, абстрагуванням, порівнянням. Здібність дітей із ЗПР виконувати ці операції – одна із істотних передумов оволодіння необхідними формами логічного мислення, без яких неможливе засвоєння знань в процесі шкільного навчання [1].

Аналогічна картина виявляється при вивченні процесу узагальнення. Вміння самостійно порівнювати предмети чи явища та виділяти в них загальну ознаку є одним з істотних умов оволодіння поняттями в процесі навчання.

За визначенням багатьох сучасних і закордонних науковців, недостатній рівень сформованості операції узагальнення у дітей з затримкою розвитку чітко проявляється при виконанні завдань на групування предметів за родовою приналежністю [2].

Таким чином, доводиться визнати, що діти із затримкою розвитку на початку шкільного навчання недостатньо володіють однією з основними психічними процесами, які необхідні для якісного засвоєння шкільних знань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ілляшенко Т.Д. Як навчати дітей з порушеннями психофізичного розвитку. – К., 2003.
2. Лалаева Р.И. Нарушения речи у детей с задержкой психического развития. – М., 1992.
3. Соботович Е.Ф. Формирование правильной речи у детей с задержкой психического развития. – М., 1971.
4. Стаденко Н.М. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників. –К., 1998.
5. Шевченко С.Г. Подготовка к школе детей с задержкой психического развития. – М., 2003.

Рекомендує до друку науковий керівник Дрозд Л.В.